

Toplumsal Cinsiyet, Çatışma ve Barış ^{1*}

Dyan Mazurana ve Keith Proctor

Bu metnin çevirisi Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) Derneği Türkiye Temsilciliği'nin katkıları ile yapılmıştır.

DEMOS Araştırma Merkezi tarafından yürütülen www.kadinlarinbarismucadelesi.com kütüphane çalışması için çevrilmiştir.

Bu yazıda yer alan görüşler tamamıyla yazara aittir; FES Derneği Türkiye Temsilciliği'nin görüşlerini temsil etmez.

Çeviri: Esin Gülsen

Barışı Yeniden Keşfetmek

Günümüzde, dünya genelinde, silahlı çatışma örnekleri tarihteki herhangi bir zamandan daha az sayıdadır ve bu çatışmalar aynı zamanda daha az ölümcül olma eğilimindedir. Yine de barış içerisinde olan bir dünyada yaşamıyoruz. Savaş, birçokları için hala bir gerçeklik ve göz ardı edilemeyecek kadar ciddi bir tehdit olarak duruyor. Dahası, çatışmanın hâkim biçimleri değişti: şiddet, daha çok devlet dışı aktörler, küreselleşmiş iletişim, (yasal veya yasadışı) ticari çıkarlar ve ulus-altı anlaşmazlıklar tarafından belirleniyor ve bunların çatışma çözümü araçlarına önemli ölçüde dirençli olduğu görülüyor. Günümüzün çatışmalarına yanıt üretmek için, sadece yeni enstrümanlara ve araçlara değil, aynı zamanda yeni bir barış vizyonuna ihtiyacımız var. Bize düşen zorlu görev, sonraki yüzyıl için barışı yeniden keşfetmek.

---

¹ Mazurana, Dyan ve Proctor, K. (2013). "Gender, Conflict and Peace". Occasional Paper, World Peace Foundation, Massachusetts: Tufts University.

* Bu metin üç bölüm halinde yayınlanacak makalenin ilk bölümüdür.

Bu makale, toplumsal cinsiyet, çatışma, barış ve iyileşme süreciyle ilgili önemli teorilerin, çerçevelerin ve araştırma bulgularının bir sentezini sunarak barışın yeniden keşfedilmesi ve silahlı çatışmayla ilgili kavrayışın ve bu konuyu ele alacak araçların geliştirilmesi amaçlarına katkıda bulunmaktadır.

GENEL BAKIŞ

Bu makale, toplumsal cinsiyet, çatışma, barış ve iyileşme süreciyle ilgili ana literatürün, çerçevelerin ve araştırma bulgularının bir sentezini sunmaktadır. Beş geniş güncel alanı ele alan yazarlar, aynı zamanda, ek araştırma ve odaklanmanın gerekli olduğu konulara işaret etmektedir:

Çatışmaya bağlı şiddetin (özellikle kadınlara ve kız çocuklarına karşı) anlaşılması için bir analitik çerçeve olarak toplumsal cinsiyet; Mevcut çatışmaların çoğunun temelinde, kültürel olarak kazılı toplumsal cinsiyet anlayışları bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ve silahlı çatışmanın etkisi; Erkekler, kadınlar, oğlan çocukları ve kız çocukları çatışma sırasında ve sonrasında benzer olayları deneyimlemelerine karşın, toplumsal cinsiyetleri, bu kişilerin deneyimlerini ve korunmasızlık düzeylerini etkilemektedir.

Toplumsal cinsiyet ve şiddet içermeyen direniş; Geniş tabanlı, şiddet içermeyen direniş hareketleri, politik hedeflere ulaşmada silahlı hareketlerden daha etkin olmakla kalmaz, aynı zamanda bu makalenin gösterdiği gibi, “toplumsal cinsiyeti kapsayan” –yani, kadın haklarını savunan- bir ideolojisi olan örgütler, şiddet içermeyen yöntemleri kullanmaya daha meyillidir.

Toplumsal cinsiyet ve barış; Topluluk içi barış inşasının toplumsal cinsiyet analizi, ulusal gündemleri etkileme becerisine sahip yerel grupların kapasitelerinin ve stratejilerinin anlaşılmasında değer taşır ve basit bir şekilde yukarıdan-aşağıya olmayan alternatif bir barış yaklaşımının savunulması açısından kilit önemdedir.

Toplumsal cinsiyet ve geçiş dönemi adaleti; çatışma dönemleri sonrasında, kadınlara ve çocuklara karşı işlenen suçlara çoğunlukla daha az öncelik verilir ve onlara karşı işlenen suçlar genellikle kayıt altına alınmaz. Dünya çapında, geçiş dönemi adaleti programları, kadınlara ve kız çocuklarının spesifik ihtiyaçlarını içermek konusunda sürekli olarak başarısız olmaktadır.

SİLAHLI ÇATIŞMANIN ANLAŞILMASI VE ELE ALINMASINDA ANALİTİK BİR ÇERÇEVE OLARAK TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal Cinsiyet Nedir?

Silahlı atışma konusunda yürütülen işlerde önde gelen kuruluşlardan biri olan Uluslararası Kızılhaç Komitesi, řu toplumsal cinsiyet tanımını önermektedir:

'Toplumsal cinsiyet' kavramı, kadınlara ve erkeklerin, cinsiyetleri temelinde kendilerine atfedilen roller, tavırlar ve değerlere dayalı olarak kültürel olarak beklenen davranışları belirtir. Burada, 'cinsiyet' kavramı, biyolojik ve fiziksel özellikleri belirtir.ⁱ

Bu tanım, silahlı çatışmalar ve çatışma sonrası dönemle ilgilenen ulusal ve uluslararası kuruluşlar ve aktörler tarafından yaygın bir Şekilde kullanılmaktadır. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyetin silahlı çatışma, barış ve iyileşme süreçlerine dâhil olan olaylar ve aktörleri nasıl Őekillendirdiđini ve bunlar tarafından nasıl Őekillendirildiđini daha derinden anlamak için, analiz ve eylem açısından daha karmaşık bir toplumsal cinsiyet çerçevesine ihtiyacımız var. Bu nedenle, bu bölüm, özel olarak kadınlara ve kız çocuklarına odaklanarak, silahlı çatışma ve bunun sonuçlarını anlamak ve ele almak üzere analitik bir ereve sunmaktadır.

Öncelikle, toplumsal cinsiyet muhtemelen en çok kadınlara ve erkekler arasındaki toplumsal farklılıklarda görünür durumdadır. Bu farklılıklar bireylerin nasıl göründüğü ve onların kendilerini nasıl gördüğü hakkında bilgi verir. Kadınlara ve erkekler arasındaki farklılıklar öğrenilen Őeylerdir ve kökleri derindedir; ancak bunlar, aynı zamanda kültürel ve bağlamsaldır ve zaman içinde değişime tabidir.

Toplumsal cinsiyet, diğer kilit faktörlerle –etnisite, din, sınıf, cinsel yönelim- etkileşim yoluyla kimliği büyük ölçüde belirler.

Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet insanların kimliklerinden daha fazlasıdır. Toplumsal cinsiyet sembolik anlamla yüklü toplumsal bir yapıdır. Toplumsal cinsiyet, maskülenlik ve feminenlikle sembolik olarak ilişkilendirilmiş bir biçimde gücü kategorize etmenin, düzenlemenin ve sembolize etmenin, farklı insan kategorileri ve farklı insan etkinlikleri arasındaki ilişkileri hiyerarşik olarak yapılandırmanın bir yoludur.ⁱⁱ Toplumsal cinsiyet, temelinde, farklı insan kategorileri arasındaki bir dizi merkezi ayrıma dayanan, bazılarına diğerlerinden daha fazla değer veren yapısal bir güç ilişkisidir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri, bu grupları ayıran hatlar boyunca otoriteyi, hakları, sorumlulukları, kaynaklara erişimi ve yaşam seçeneklerini düzenler. İktidarın toplumsal cinsiyet sistemleri, bu güç dağılımını hayata geçiren ve ona zemin teşkil eden ve zaman zaman, eşitsiz erişim ve muameleyi meşrulaştıran siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel, yasal kurumlara ve eğitim kurumlarına ihtiyaç duyar.

Kadınlar ve Kız Çocuklarına Karşı Normatif Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet: Silahlı Çatışma ve Çatışma Sonrası Dönemler Üzerindeki Etkisi

Şimdi, normatif toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti (*gender normative violence*) ve onun çatışma sırasındaki ve sonrasındaki etkilerini anlamak için kullanışlı olan çerçeveleri sunacağız. Margaret Urban Walker, kadınlar ve kız çocukları üzerindeki rutin baskı, tahakküm, şiddet ve sessizleştirmeyi ifade etmek için “normatif toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” kavramını önerir. Kadınlara ve kız çocuklarına uygulanan şiddetin “normatif” olduğu iddiası, son 20-30 yıldır devam eden feminist araştırmalardan beslenmektedir.

Normatif toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, yaygın bir olgu olarak, erkeklerin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki tahakkümü ile erkeklerin kadınlar ve kız çocuklarının yaşamlarını, giyinme biçimlerinden yasal tanıklığa, dini ve siyasi

katılıma dek üretici, cinsel ve üreme faaliyetleri ve kapasiteleri ile konuşma ve kendilerini ifade etme biçimleri dâhil, kontrol etme isteklerini belirtmektedir.ⁱⁱⁱ

Kadınların ve kız çocuklarının bu şekilde tahakküm altına alınması toplumsal, ahlaki, kültürel, dini, siyasi ve ekonomik normlarla sürdürülmekte ve meşrulaştırılmaktadır. Erkek tahakkümünün niteliği sınıflara, kastlara, ırklara, etnik veya cinsel gruplara göre değişmekle birlikte, pek çok toplumdaki toplumsal cinsiyet normları, kadınları ve kız çocuklarını benzer toplumsal sınıflardan olan erkekler ve oğlan çocuklarına kıyasla sürekli olarak eşitsiz ve daha aşağı pozisyonlarda konumlandırır.

Toplumsal cinsiyet temelinde normalleştirilen tahakküm ve şiddetin, özellikle çatışma ve çatışma sonrası durumlar konusundaki anlayışımızı derinleştirecek çeşitli sonuçları vardır. Birincisi, kadınlara ve kız çocuklarına karşı bazı şiddet biçimleri doğallaştırıldığı için savaş sırasında kadınlara ve kız çocuklarına uygulanan şiddet biçimleri ile bunların sonucu olarak gördükleri zarar, sıklıkla görmezlikten gelinmiş ve tarihsel olarak (bugün bile belli bir ölçüde geçerli şekilde) insancıl hukuk veya insan hakları hukukunun önemli ihlalleri olarak tanınmamıştır.

İkincisi, 'barış' zamanları sırasında, kadınların ve kız çocuklarının üretimi ve üremesi üzerindeki erkek kontrolü, silahlı çatışma sırasında cinsel şiddetin tabu olan biçimlerinin bile, etkili bir askeri strateji, bir ödül, 'hak' ve/veya erkekler arasında bir bağ olarak (failler tarafından) meşru görüldüğü durumlarla sonuçlanabilir.

Üçüncüsü, savaş sırasında erkekler tarafından kadınlara ve kız çocuklarına uygulanan şiddetin büyük kısmı erkeklere dönüktür ve en azından kısmi olarak, maskülenlik anlayışlarıyla haklı gösterilir ve harekete geçirilir. Feminist teorisyenler, erkekliğin biyolojik olmasına karşın, maskülenliğin insanın kendisi ve diğerleri tarafından onaylanması gereken toplumsal bir statü olduğunu açık bir şekilde kanıtlamıştır. Böylelikle, kadınlar ve kız çocuklarına karşı şiddet, erkek failler tarafından kadınlar ve kız çocuklarının yanı sıra, kurbanlarının kocaları ve

babaları ve sembolik olarak daha geniş toplumsal/kültürel/dini/etnik/sınıfsal topluluğun üzerindeki güçlerini kanıtlamak için kullanılmaktadır. Buna karşılık, kendi kadınlarını diğer erkeklerin saldırılarından koruma becerisi, sembolik olarak, grubu savunmanın maskülen gücünü taşır.

Savaş Sırasında Cinsiyetçi Şiddette Süreklilik ve Kopmalar

Normatif toplumsal cinsiyete dayalı şiddet teorisi, kadınlara ve kız çocuklarına karşı günlük, 'rutin' şiddet ve politik şiddet arasındaki bağların fark edilmesi açısından önemli bir rol oynamıştır.^{iv} Nitekim 'şiddetin sürekliliği' barış zamanından savaş zamanına dek uzanır. Bununla birlikte, bu teorilerin, belli şiddet türlerinin nasıl ve neden uygulandığı ve bu tür şiddetin nasıl bir süreksizlikle sonuçlandığı konusunda daha iyi bir kavrayışla tamamlanması gereklidir. Toplumsal cinsiyet kuralları ve rolleri savaş zamanı şiddetine özgü değildir; aslında, toplumsal cinsiyet, silahlı aktörlerin kadınlar ve kız çocuklarına karşı saldırılarında kullandıkları şiddet türlerini büyük ölçüde belirler ve bunları teşvik eder.^v Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, toplumsal cinsiyet rollerinin kasıtlı olarak kesintiye uğratılması olarak anlaşılmalıdır.

Çatışma sırasında yaşanan pek çok fiili şiddet örneğinde, mağdurların yıkıcı süreksizlik deneyimine, kötülük ve öfke duygusuna veya dehşet, umutsuzluk ve toplumsal yıkımına dikkat etmeliyiz.^{vi} Şiddetin çalışılması, resmedilmesi ve ele alınması, ortaya çıktıkları zaman cinsiyetçi süreksizlik ve kopmaları fark etme becerisini, bunları daha önceden ortaya çıkan bir belirtinin güçlendirilmesi olarak değil, bir kesinti, üretilmekte olan yeni anlamlar ve gerçeklikler için dikkatle incelenmesi gereken şeyler olarak görmeyi gerektirir. Bu yapılırsa, çatışma bölgelerinde ve çatışma sonrası dönemlerde kadınların, erkeklerin, kız ve oğlan çocuklarının ve bunların daha geniş toplulukları ile toplumlarının şiddetten nasıl etkilendiği (ve etkileneceği) konusunda hem kısa hem de uzun vadeli sonuçlar yoluyla daha iyi düşünülebilir.

Çatışma Sırasında Kadınlara ve Kız Çocuklarına Karşı Şiddetin Önemli Boyutları

Erkekler, oğlan çocukları, kadınlar ve kız çocukları, silahlı çatışma sırasında çoğunlukla aynı olayları deneyimler: geçim kaynaklarının ve malvarlıklarının kaybı, yerinden edilme, fiziksel ve zihinsel yaralanma, işkence, sevilen kişilerin ölümü ve yaralanması, cinsel saldırı ve zorla kaybedilme. Buna rağmen, toplumsal cinsiyet rolleri, kişilerin çatışma sırasında ve sonrasında bu olayları nasıl deneyimlediğini etkiler. Bu etkenleri dikkate aldığımızda, çatışmanın erkekleri, oğlan çocuklarını, kadınları ve kız çocuklarını farklı şekillerde etkilediğini görüyoruz; çünkü bu kişiler:

- Farklı biçimde şekillendirilmiştir;
- Kendi toplulukları ve onlara saldıranlar açısından farklı şeyleri sembolize ederler;
- Farklı biçimde hedef alınırlar ve gördükleri zararların toplumsal etkileri ve geçim yolları üzerindeki etkileri farklıdır;
- Kendi aileleri ve toplulukları içerisinde farklı sorumluluklara sahiptirler ve dolayısıyla farklı tehlikelerle yüz yüzedirler; ve
- Farklı geçim kaynaklarına, nakit ekonomisi erişimine sahiptirler; mülkiyet üzerinde hak iddia etme, bunlara sahip olma veya mirasla alma konusundaki güçleri farklıdır ve bunların hepsi, hayatta kalmalarına ve iyileşmelerine yardımcı olmak için erişebilecekleri kaynakları etkiler.

Kadınlar ve kız çocukları toplumların çoğunda marjinalleştirilmiş durumdadır. Bu, çatışmanın şiddeti ve cinsiyetçi boyutlarıyla birleştiğinde, sıklıkla belli tür kayıp, şiddet ve zararlar ile artan bir korunmasızlığa neden olabilir. Bu eğilimleri, kadınların ve kız çocuklarının kaynaklara, geçim araçlarına ve temel hizmetlere azalan erişiminde; artan aile ve toplumsal sorumluluklarında; kısıtlanmış hareketliliğinde; koruyucu hizmetler ve yasal mekanizmalara eşitsiz erişiminde ve yerel ve ulusal düzeylerde yetersiz siyasi güce sahip olmalarında açıkça görebiliriz.^{vii}

Bu etkenlerin hepsi, kadınların ve kız çocuklarının silahlı çatışma sırasında hayatta kalma ve sonrasında iyileşme becerisini etkilemektedir.

Burada, silahlı çatışma sırasında kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddet yedi ana kategori halinde düzenlenmiştir. Bunun amacı, kaba bir sınıflandırma yapmanın ötesinde, şiddetin bireyler, onların hane halkı ve daha geniş topluluklar açısından kısa ve uzun vadeli etkilerini düşünmemize yardım etmektir.

1) Kadınlara ve Kız Çocuklarına yönelik Şiddet yoluyla Erkek İletişimi

Yukarıda belirtildiği gibi, silahlı çatışma sırasında kadınlara ve kız çocuklarına yöneltilen şiddetin büyük kısmı, kadınlar ve kız çocuklarının yanı sıra, diğer erkeklerle kendi maskülenlikleri (ve/veya diğer erkeklerin maskülen yetilerinin varlığı veya yokluğu) hakkında iletişim kuran erkeklerle ilgilidir. Toplu tecavüz, erkeklerin bir diğerinin 'erkekliliği'ne nasıl meydan okuduğunun özel bir örneğidir. Erkekler ve oğlan çocuklarının kadınları ve kız çocuklarını kontrol etme, tahakküm altına alma, aşağılama veya koruma stratejileri, erkeklerin diğer erkeklerin kadınlar üzerindeki sahipliğini, korumasını ve kontrolünü kabullenme veya bunlara meydan okuma araçlarıdır. Bu, erkeklerin güç ve statü hiyerarşisi kurmasının temel bir biçimidir.^{viii}

2) Toplumsal Cinsiyet Sembolizmi ve Kadınlar ile Kız Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Sınırını Aşmasının Cezalandırılması

Toplumsal cinsiyet, kadınları ve kız çocuklarını (ve erkekler ile oğlan çocuklarını) kültürel, dini ve politik anlamlarla donatan sembolik bir sistemdir. Pek çok kültürde, kadınlar ve kız çocukları, bedenleri ve davranışları aracılığıyla aileleri, etnisiteleri, kültürleri ve zaman zaman ulusları temsil eder.^{ix} Kadınların ve kız çocuklarının cinsel saflığı toplumsal grupların namusunu ve bütünlüğünü tanımladığında, dış güçler tarafından bedenlerine yapılan saldırı bütün gruba yapılan doğrudan bir saldırı ve grubun 'lekelenmesi' olarak işlev görür. Kadınlarını ve kız çocuklarını koruyamayan erkekler maskülen görevlerini yerine getirememiş olurlar ve bunun

intikamını karşı topluluktaki kadınları benzer bir muameleye maruz bırakarak almaları daha muhtemel hale gelir.

3) Cinsel veya Üremeye İlgili Baskı, Zarar Verme, İşkence veya Sakatlama

Rapor edilen cinsel şiddetin büyük kısmının, kadınları ve onların topluluklarını dehşete düşürmek, hüküm altına almak ve cesaretlerini kırmak ve siyasi veya bağımsız faaliyetler için kadınları (veya onların erkek aile üyelerini) cezalandırmak gibi araçsal amaçları vardır. Kadınların ve kız çocuklarının başına bela olan şiddet tacizi, işkenceyi, korkutmayı ve özellikle cinsel nitelikte olan veya sıklıkla iyileştirilemez hasarlara ve üreme sakatlığına veya yetersizliğine neden olacak şekilde kadınların üreme ve cinsel organlarını hedefleyen sakatlamayı içerir. Tecavüz ve diğer cinsel tacizlere ek olarak, pek çok güncel çatışmada cinsel sakatlama, zorla fuhuş, cinsel kölelik, zorla hamilelik, zorla kürtaj, zorla kısırlaştırma ve cinsel işkence bildirilmiştir. Tecavüzler, toplu tecavüz, nesnelere tecavüz, hayvanlarla (genellikle köpekler ve kemirgenler) tecavüz, kamusal tecavüzleri kapsamaktadır ve bazen erkekler kendileriyle ilişkili olan kadınlara ve kız çocuklarına tecavüz etmeye zorlanmaktadır. Silahlı aktörler fırsatçı bir şekilde veya sistematik cinsel şiddet uygulamasının bir parçası olarak tecavüze kalkışabilirler.^x

Cinsel şiddet, tüm kültürlerde büyük ölçüde tabu olan bir suçtur ve mağdurlar sıklıkla aileleri ve toplulukları içerisinde damgalanırlar. Bu nedenle, pek çok mağdur, deneyimlerini ortaya çıkarma veya açıklama konusunda son derece isteksizdir. Pek çok durumda, rapor edilen cinsel şiddet özel olarak neredeyse hep kadınlara yönelmiş gibi görünmesine karşın, erkeklere karşı da cinsel şiddet uygulanmaktadır ve muhtemelen bu şiddet türü, olduğundan çok daha az bildirilmektedir.^{xi} Bu, daha fazla inceleme gerektiren bir konudur.

4) Anneliğin Hedef Alınması

“Kadınların anne olma umutları, annelik bağları ve sorumluluklarından dolayı işkence ve eziyet biçimlerine daha açık oluşu, özel bir ilgiyi hak etmektedir.”^{xii} Üremeye ilgili baskı ve saldırıların çeşitli türleri pek çok güncel çatışmanın bir

parçasıdır. Zorla hamilelik, zorla kürtaj veya kısırlaştırma ve neredeyse kaçınılmaz olarak hamilelik sonucunu doğuran zorla birlikte yaşama/“evlilik”, çatışma bağlamlarında bildirilen üremeye ilgili suistimal biçimleri arasındadır. Bu tür fiziksel ve psikolojik şiddetin potansiyel olarak geri dönüşsüz toplumsal ve ekonomik sonuçları vardır.

Dahası, kadınların annelik rolleri ve bağları ıstırap ve dehşet yaratmak için de kullanılabilir. Ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik sonuçlar gibi, çocuklarının ve aile efradının dövülmesini, işkence görmesini, kaçırılmasını, zorla kaybedilmesini veya öldürülmesini engelleyemeyen annelerin yaşadığı zihinsel ve duygusal acı ağır ve kalıcı olabilir.^{xiii}

5) Kadınlar, Üretken Emek ve Mülkiyet

Kadınlar emek gücü açısından merkezi bir yerde dururlar: Ailelerinin ve topluluklarının hayatta kalması ve refahı için vazgeçilmezdirler. Kadınlar aynı zamanda pek çok yerel ekonomide mülkiyeti ve kaynakları ellerinde tutar ve kontrol ederler ve ekonominin asıl gücüdürler. Fakat sıklıkla kanun, gelenekler ve/veya din dolayısıyla kadınlar, mülkiyet üzerinde benzer sınıftan olan erkeklerle karşılaştırılabilir düzeyde kontrol sahibi değildir. Geleneksel iş bölümünü, güç ve sahiplik ilişkilerini bozan ve dönüştüren ya da yerinden edilme veya yer değiştirmeyi içeren şiddetli altüst oluşlar, sıklıkla, kadınlar için ekonomik olarak belirgin kayıplarla veya kadınların mülkiyet hakkı iddia edemediği ve mülkiyete erişemediği durumlarla sonuçlanır.

Savaş, savaşla bağlantılı yaralanmalar, yerinden edilme ve çeşitli kayıp türlerinin - ailenin geçimini sağlayan kişiler, varlıklar, iş, eğitim fırsatları, vs.- bir araya gelmesi hane halkını zaman zaman ölümcül ölçüde yoksullaştırır.^{xiv} Dolayısıyla, kadınlar, kız çocukları ve onların hane halkları çatışmadan önemli ölçüde daha da yoksullaşmış, varlıklarını büyük ölçüde kaybetmiş, geçim sistemleri zayıflamış, fiziksel ve zihinsel sağlıkları kötüleşmiş, aile üyeleri kaybedilmiş, yaralanmış, öldürülmüş veya ölmüş

olarak ve pek çok hane halkı, sülalelerindeki bakılamayan çocukları ve savaş yetimlerini yanlarına aldıkları için bakılması gereken daha fazla çocukla çıkarlar.^{xv}

6) Kadınlar ve Sosyal Sermaye

Kadınlar, ortak yaşamın günlük idamesi için önemli olan sosyal sermayenin üretimi açısından genellikle hayati önemde görülürler. “Sosyal sermaye, ‘toplumsal ilişkilerde, toplumsal yapılarda ve bir toplumun kurumsal düzenlemelerinde gömülü olan ve üyelerinin bireysel ve topluluk hedeflerini gerçekleştirmelerine olanak tanıyan kurallar, normlar, yükümlülükler, karşılıklı davranışlar ve güven’ olarak tanımlanmaktadır.”^{xvi} Hem kadınlar hem de erkekler, resmi kurumlar ve enformel ağlarda şekillenen sosyal sermayeye bütünüyle bağımlıdırlar ve onun üretimine katkıda bulunurlar.”^{xvii}

Kadınlar, günlük müşterek ilişkilerin ve enformel toplumsal ağların sürdürülmesinin yanı sıra işgücü aracılığıyla hem maddi hem de sosyal olarak bu düzenin sürdürülmesi açısından vazgeçilmezdir. Bu, kadınları çatışma sırasında birincil hedef haline getirir ve amaç, öldürme, toplumsal olarak utandırma ve topluluktan dışlama yoluyla kadınların hedeflenmesiyle “insanlara aidiyet duygusu ve anlam veren toplumsal düzenlemelerin, faaliyetlerin ve kurumların parçalanmasıdır”.^{xviii}

7) Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Çarpanları

Kadınlar ve kız çocuklarının karşı karşıya kaldığı acının çok yönlü boyutları -fiziksel, psikolojik, ruhsal, ekonomik, toplumsal ve kültürel- ve hane halkı ile toplum içerisindeki hâlihazırda marjinalleştirilmiş konumları, bazı ağır suçların fiili olarak kadınları ve kız çocuklarını müteakip insan hakları ihlalleri ve suistimallerine daha açık hale getirdiği anlamına gelir. Bu faktörler, şiddet ve zarar vermenin toplumsal cinsiyet çarpanları olarak adlandırılır. Tahmin edildiği gibi, bunlar hem çatışma sırasında hem sonrasında şiddete daha fazla maruz kalınmasında rol oynarlar. Örneğin, Güney Sudan’da, özgürlük şehitlerinin dul eşleri, ölen kocalarının haklarını talep etmekten alıkonmak için sıklıkla saldırıya uğramakta veya şiddetle tehdit

edilmektedir. Nepal’de, kayıp erkeklerin eşleri çoğu zaman çocuklarıyla birlikte kocalarının topraklarından dışarı sürülmektedir.

TOPLUMSAL CİNSİYET VE SİLAHLI ÇATIŞMANIN ETKİSİ

Bu bölüm, çatışma dâhilinde toplumsal cinsiyet ile ekonomi politik ve geçim kaynakları, çatışma sırasında toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve ölüm, ve toplumsal cinsiyet ve cinsiyete dayalı şiddet dâhil, silahlı çatışmanın etkileri hakkında çeşitli önemli toplumsal cinsiyet boyutlarının bir değerlendirmesini sunmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet ve Çatışmanın Ekonomi Politikleri

Çatışmanın ekonomi politikleri hakkındaki akademik literatür yeniliklere açıktır ve hâlâ gelişmeye devam etmektedir. Günümüzde, Soğuk Savaş sonrasında ve süper güçlerin patronajındaki keskin düşüşten sonra çatışmanın doğasının değiştiğine dair bir anlayış vardır. Günümüzdeki silahlı çatışmaların büyük çoğunluğu iç çatışmalardır; doğrudan bir diğeriyle savaşan devlet ordularını içermez ve yasadışı ticaret, soygunculuk ve uluslararası terörist ağları tarafından finanse edilir. Siviller aktif olarak hedeflenir. Mevcut çatışmalar, sıklıkla, güçlü bir ideolojik çatışmayı içerir ve etnik ve mezhepsel bölünmeler şiddetin tetiklenmesinde ve/veya ortaya çıkabilmesinde büyük önem taşır. Ulusal egemenlik soruları devam etmektedir ancak özellikle artan sayıda silahlı ‘insani’ müdahale ve ABD’nin insansız hava aracı kullanımı nedeniyle daha karmaşık hale gelmektedir. Günümüzdeki silahlı çatışmaların çoğunda hizipleşmiş ve bölünmüş silahlı gruplar savaşmaktadır. Mevcut çatışmalar sıklıkla devletlerin çeperlerinde meydana gelmektedir ve bunlar devlet açısından ciddi bir tehdit olmayabilir, ancak bu çatışmaların sıklıkla bir sınır aşırı unsurları bulunmaktadır. Bunlar, önemli kaynaklar ve geçim kaynaklarına erişim için yapılan kavgayı içerir ve özel olarak geçim kaynaklarını hedefler.^{xix}

Bu konular akademik literatürde araştırılmakta olmasına rağmen savaş hakkındaki teorilerin büyük kısmı savaşın nedenleri ve işleyişi bakımından güncelliğini kaybetmiştir ve bu durum, günümüzdeki savaşları yüksek derecede akıcı,

küreselleşmiş bir sistem içerisinde konumlandırılan yeni çatışma teorilerinin ortaya çıkmasını teşvik etmiştir. Thompson'a göre, "yeni çatışma teorisinin ayırt edici özelliği, Soğuk Savaş sonrası çatışmaların, sistemlerin çökmesi üzerinden tamamen anlaşılamayacağı ancak küreselleşmeye uyum sağlamak için yerli stratejiler olarak analiz edilmesi gerektiğidir."^{xx} Savaşın yeni ekonomi politiği, isyancıların aslında devleti ele geçirmeye çalışmadıklarını, daha ziyade kendilerine zenginleşme imkânı verecek ulusötesi yasal ve yasadışı ağlara sahip ticaretle finanse edilen alternatif siyasi ve ekonomik alanlar inşa etmeyi amaçladıklarını iddia eder. Dolayısıyla, devlet dışı aktörler tarafından başlatılan isyanlar, basit politik programlar olarak değil, en azından kısmen, zayıf devletlerden ve küreselleşen paralel ve gölge ekonomilerde yaşanan büyümeden yararlanmanın bir yolu olarak görülmelidir.

Yeni savaş literatürünün büyük kısmının eksikliği, toplumsal cinsiyet analizinin yetersiz olmasıdır. Genel olarak, isyancıların neden farklı biçimlerde örgütlendiği ve savaştığı, yerelden küresel düzeylere çatışmanın ekonomi politiği ile geçim kaynaklarının hedeflenme ve savaş ekonomilerine zemin teşkil etme yolları, toplumsal cinsiyet perspektifinden yeterince anlaşılmamıştır. Bununla birlikte, önemli istisnalar da vardır. Cynthia Enloe'nin çalışması, sivillere karşı uygulanan şiddetin mevcut savaşların bir yan ürünü değil, bunların yürütülmesi için kasti ve gerekli bir strateji olduğunu belirten diğer analistlerle ortaklaşır.^{xxi}

Carolyn Nordstrom savaş sırasında işleyen ekonomik bağları (yerelden uluslararasına) inceler. Nordstrom'un analizi, kadınları çatışmanın ekonomi politiğine kilit aktörler olarak dâhil eder. Onun analizi köylü kadınlar, ticaret, kaçakçılık ve uluslararası ekonomiyi birbirine bağlar ve kademeli ilişki sistemlerinin (yerel, bölgesel ve uluslararası düzeylerde) savaşı sürdürme ve harekete geçirme konusunda nasıl işlev gördüğü konusuna dikkat çeker. Nordstrom, kadınları basitçe mağdur olarak görmekten ziyade, verili koşullarda en iyisini yapan ve küresel bir sistemde faaliyet gösteren katılımcılar olarak görür.

Angela Raven-Roberts'ın açıklığa kavuşturduğu gibi, savaşın ekonomi politiği içerisinde sadece kadınlara ne olduğunu değil, aynı zamanda bunun neden olduğunu

anlamaya ihtiyacımız vardır. Örneğin, çatışma sonrasında kadınların ölüm oranı neden erkeklerden daha yüksektir (sonraki bölümde bu soruyu yanıtlıyoruz)? Raven-Roberts'ın savaşın ekonomi politiğinin toplumsal cinsiyete dayalı analizi, savaşın toplumsal cinsiyet kimliklerini büyütme ve yeniden şekillendirme yollarının yanı sıra, şiddeti biçimlendiren, üreten ve yeniden üreten tarihsel ve güncel, yerel ve küresel, siyasi ve ekonomik ilişkileri vurgular. Raven-Roberts, savaşı meşrulaştıran, ekonomik kazançlar yaratan ve siyasi iktidarı ayakta tutan küresel ekonomik, toplumsal ve siyasi süreçlerin cinsiyetçi bağlantılarını açıklığa kavuşturmak için tarihsel ve güncel nedenler ile faktörleri bir araya getirme gerekliliğinin altını çizer.^{xxii}

Raven-Roberts, aynı zamanda, savaşın geçim kaynakları üzerindeki cinsiyetçi etkisini analiz ederek önemli bir katkıda bulunmuştur. Çatışma, geçim sistemlerini temel ölçüde dönüştürmektedir: varlıklardan mahrum kalma, yasadışı ticaret ve yerel ekonomilerin yeniden yapılandırılması, yeni korunmasızlıklar (ve bazı durumlarda yeni fırsatlar) yaratmaktadır. Çatışma sırasında geçim kaynaklarıyla ilgili yapılacak her türlü analiz, toplumsal cinsiyete dayalı bir analiz gerektirir çünkü geçim kaynakları topluluk, hane halkı düzeyinde ve bireysel düzeyde derin bir şekilde toplumsal cinsiyete dayalıdır. Bu, özellikle cinsiyete dayalı iş bölümünde ve önemli kaynaklar ile varlıkların cinsiyetçi kontrolü ve bunlara cinsiyetçi erişimde belirgin şekilde görülmektedir. Çoğunlukla, yalnızca erkekler toprağa sahip olabilir, miras devralabilir veya finansal kuruluşlardan kredi alabilir. Çoğu kez, yalnızca erkekler yoksulluk yardımı veya destek alma konusunda 'aileyi' temsil edebilir.^{xxiii}

Savaş, geçim sistemleri içerisindeki geleneksel toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünü ağır bir şekilde parçalayabilir. Genellikle yük kadınların ve çocukların üzerine kalır. Çocuklar çok daha yoğun bir şekilde üretici işler yapmaya zorlanabilir. Kız çocukları, genç yaşta, görücü usulü evliliklere zorlanabilir. Kocalar veya babalar öldüğünde ya da gittiğinde (kaçtığına, savaş güçlerine katıldığına vs.), kadınlar çoğu zaman krediye erişemedikleri, topraklarını veya evlerini koruyamadıkları (akrabalardan korumak dâhil), artan gerekli iş yükünü taşıdıkları, hayatta kalmak

için gerekli olan varlıklara erişemedikleri ya da bunları ellerinde tutamadıkları veya çocuklarını ve aile efradını besleyemedikleri, giydiremedikleri, onlar için sağlık bakımı ve barınma sağlayamadıkları durumlarda kalırlar. Sayısız çalışma, toplumsal ağların kaybının yerinden edilmiş ve mülteci topluluklar ile onların hayatta kalma becerisi üzerindeki önemli ölçüde negatif olan etkisini göstermiştir. Bu negatif etkileri kadınlar ve çocuklar genellikle daha ağır yaşarlar.^{xxiv} Raven-Roberts için bu kadınlar sadece pasif mağdurlar değildir. Aslında, onlar, bozulmuş geçim sistemlerini idare etmeye çalışan ve bunu toplumsal cinsiyetleri üzerinde dayatılan sınırlamalarla kısıtlanmış olarak yapmaya çabalayan aktörlerdir.

Formel ekonomiler, toplumsal ağlar ve geleneksel iş bölümü aşındığı zaman, çatışma içerisindeki insanlar yeni başa çıkma stratejileri benimser. Enformel ekonomiler gelişir. Takas, hizmet veya mal ticareti ve yasadışı faaliyete dayalı olarak, çatışmanın kuralsızlığı ve sefaleti, gölge ekonomilerin gelişimini kolaylaştırır. Raven-Roberts'a göre, küreselleşmiş karaborsa, formel ekonominin kalıntılarıyla karışır ve insanların geçimini sağlayabilecekleri koşulları yaratır. Ne yazık ki ve toplumsal cinsiyet ilişkileri bakımından kilit önem taşıyan şekilde, yasadışı ekonomiler çoğu zaman, sadece çatışma bölgelerinde seks endüstrisinin büyümesiyle değil, aynı zamanda, kadınların veya çocukların bedenlerini para için satmalarının “doğal” olduğu yönündeki argümanlarla kanıtlandığı üzere, kadınların ve çocukların metalaştırılmasıyla sonuçlanır. Elbette insan ticaretinin büyümesi doğal değildir ama basit bir şekilde savaşın bir yan ürünü de değildir –daha ziyade, “savaş ve çatışmayı üreten, ayakta tutan ve onlar tarafından yaratılan cinsiyetçi ekonomi politik zincirinde kilit bir halkadır”.^{xxv} Bu nedenle, çatışmanın ekonomi politikası, belki de zorunlu olarak, militarize edilmiştir (ve gerçekte, herhangi bir yerel kuruluşun militarizasyonu, onun genel işlev bozukluğunun bir işareti olarak düşünülebilir). Seks ticareti, çatışmanın ekonomi politikası tarafından üretilen ve onu ayakta tutan toplumsal cinsiyet rollerinin –metalaştırılmış feminen cinsellik, saldırgan ve istismarcı maskülenlik- yeniden işlenmesinin bir örneği haline gelir.^{xxvi}

Mevcut durumda, yeni savaş literatürünün büyük kısmı toplumsal cinsiyet literatürüne paralel olarak var olmaktadır. Bir diğer deyişle, yeni çatışma teorisyenlerinin pek çoğu toplumsal cinsiyeti konuya dâhil etmez ve pek çok toplumsal cinsiyet analizi, bağlama özgü analizlerini “büyük resme” bağlamaz. Fakat savaşın ekonomi politığının toplumsal cinsiyete dayalı analizi, sadece çatışmanın nasıl üretildiği, yeniden üretildiği ve yönetildiğine dair daha ince bir anlayış için değil, aynı zamanda çatışmanın toplumsal cinsiyete özgü kimlikler, roller ve deneyimler üzerinde nasıl etkide bulunduğunu anlamak için de kilit önemdedir. Böylesi bir analizin, literatürde ve popüler basında (özellikle “gençlik fazlası” olan ülkelerde) sıklıkla tartışıldığı gibi sadece “maskülenlik krizini” dikkate almayıp, toplumsal cinsiyet deneyiminin tüm spektrumunu, erkeklerden kadınlara, oğlan çocuklarından kız çocuklarına, dikkate alması önemlidir. Tecrübe şunu göstermektedir ki, “savaşta kadınların ve erkeklerin spesifik koşullarını, deneyimlerini, rollerini, zayıf noktalarını ve kapasitelerini anlamazsak, toplumsal cinsiyete dayalı farklılıkları dikkate almayan ve genellikle kadınların dezavantajına olan homojen müdahale stratejileri geliştiririz.”^{xxvii} Yeni savaşlar ve bunların toplumsal cinsiyet etkileriyle ilgili analizimiz doğru olmazsa, gelecekteki müdahaleler eksik planlanmış ve yetersiz olacaktır.

Silahlı Çatışmalarda Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Ölüm

Silahlı çatışma toplumsal cinsiyet konusunda tarafsız değildir; bilakis, son derece ayrımcıdır.^{xxviii} Savaşçılar büyük bir çoğunlukla erkek olduğu için silahlı çatışma kadınlardan daha fazla sayıda erkeği doğrudan öldürür ve yaralar; ancak, dolaysız ölümcül olaylar “çatışmanın gerçek insani maliyetinin yeterli bir açıklamasını sağlamaz.”^{xxix} Savaşın ve silahlı çatışmanın dolaylı olduğu söylenen sonuçları, çatışma sonrasında insanların yaşamlarını ve geçim kaynaklarını şekillendirmede en büyük rolü oynar. Kadınların ve kız çocuklarının çoğunlukla bu dolaylı sonuçların en ağır yükünü taşıdıkları yönünde artan sayıda kanıt vardır.

Çatışmanın ayrımcı niteliği literatürde de teyit edilmiştir. En az 10 yıl süren 14 etnik çatışma ve 4 etnik olmayan çatışmayla ilgili yapılan bir çalışmada, Thomas Plumber

ve Eric Neumayer, devletlerarası ve iç savaşların (ve özellikle yıkılan devletlerdeki etnik çatışmalar ve çatışmaların) kadınları erkeklerden daha olumsuz etkilediğini bulmuştur.^{xxx} Araştırmacılar, silahlı çatışmanın doğrudan ve dolaylı sonuçları bir araya geldiğinde, bu sonuçların daha fazla kadını öldürdüğünü ve/veya benzer durumdaki erkeklere kıyasla daha genç kadınları öldürdüğünü ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, aslında en ölümcül olan, savaşın dolaylı etkileridir. Askerileştirilmiş çatışmanın etkileri, bilhassa gıda ve suya sınırlı erişimi, zayıf sağlık önlemleri ve hijyeni, kötü veya çökmüş sağlık hizmetlerini ve artan yerinden edilme, aile bölünmesi, aile baskısı ve ev içi şiddeti içerir. Bu etmenlerin kadınlar üzerinde çok daha büyük etkileri vardır. Örneğin, gıdaya erişim azaldığında –ve tayırlar kıt olduğunda genellikle erkeklere öncelik verilir- fizyolojik olarak vitamin ve demir eksikliklerine daha yatkın oldukları için kadınların sağlığı daha hızlı bozulur. Çatışmadan dolayı sağlık hizmetlerindeki gerileme, sahip oldukları üreme ve bakım rolleri, gebelik bakımındaki gerileme ve çocuk ve anne ölüm oranındaki artıştan dolayı kadınlar üzerinde daha fazla etkiye sahiptir. Gıdaya, kaynaklara ve hizmetlere erişim bakımından kadınlara karşı hâlihazırda ayrımcılık yapılan toplumlarda, şiddet içeren çatışma bu ayrımcılığı ağırlaştırır ve daha ölümcül hale getirebilir.

Yazarlar, bu gerçekliğin, savaşın dolaylı sonuçlarını ve bunların kadınlar ile kız çocukları üzerindeki etkilerini kabul eden hükümetler, Birleşmiş Milletler (BM) ve insani kuruluşlar tarafından bir müdahaleyi gerektirdiği sonucuna ulaşırlar. Sağlık hizmetleri altyapısının güçlendirilmesine, yerinden edilmeden sonra geri dönüşe olanak sağlanmasına, kadınların gıdaya erişimi ve gıda güvenliğinin desteklenmesine ve ev içi ve cinsel şiddetin önlenmesi için çalışılmasına ve bu durumlar ortaya çıktığında etkilerinin ele alınmasına odaklanma ihtiyacı olduğunu belirtirler.

Silahlı Çatışma Sırasında ve Sonrasında Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet

Çatışma sırasında ve sonrasında cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet çeşitli biçimler alır ve uluslararası hukuk bunların tecavüz, cinsel kölelik, zorla evlilik, zorla hamile bırakma, zorla düşük yapma, hamileliğin zorla bitirilmesi, zorla kısırlaştırma, insan ticareti, zorla çıplak bırakma ve diğer saldırı biçimlerini içerdiğini kabul eder.^{xxxix} Bu makale, analitik çerçevelerle ilgili değerlendirmesinde, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin çatışmada nasıl araçsallaştırıldığını daha önce göstermiştir.

Bununla birlikte, cinsel şiddet, çatışma sırasında her zaman ve her yerde olan bir şey değildir.^{xxxix} Örneğin, Afrika'daki (veya başka bir yerdeki) silahlı çatışmalar ve savaşların her zaman tecavüz ve cinsel şiddeti içerdiği yönünde genel bir yanlış kanı vardır. Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü (PRIO) tarafından yapılan yeni bir çalışma, 1989-2009 yılları arasında Afrika'da yaşanan 48 savaş ve çatışma ile bu çatışmalarda yer alan 236 silahlı kuvvet ve grubun tamamını incelemiş ve silahlı kuvvetler veya grupların %64'ünün cinsel şiddet kullandıklarını bildirirken, geri kalan %36'sının cinsel şiddet kullanımı bildirmediğini ortaya koymuştur.^{xxxix} Ayrıca, 1980-2009 yılları arasında, Sahraaltı Afrika'da en yüksek sayıda iç silahlı çatışma yaşanmıştır ve toplam 28 silahlı çatışmanın 10'unda (%36) en yüksek düzeyde savaş zamanı tecavüzü görülmüştür. Aynı dönem boyunca, Doğu Avrupa'da, dokuz silahlı çatışma yaşanmıştır ve bunların dördünde (veya %44) en yüksek düzeyde tecavüz bildirilmiştir. Bu durumda, 1980-2009 yılları arasındaki zaman diliminde, yoğun tecavüz düzeyinin Doğu Avrupa savaşlarında Sahraaltı Afrika'dakilere göre daha belirleyici bir özellik olması muhtemeldir. Son olarak, PRIO analizi, silahlı çatışma sırasında silahlı devlet aktörlerinin isyancı gruplara kıyasla daha yüksek düzeyde cinsel şiddet uygulamasının daha muhtemel olduğunu göstermiştir.^{xxxix}

Aynı zamanda, cinsel şiddet mağdurlarının fazlasıyla damgalanmasından dolayı, gerçek cinsel şiddet oranlarının, özellikle mağdurlar erkekler ve oğlan çocukları olduğunda, bildirilenden büyük ölçüde yüksek olması muhtemeldir.^{xxxix} Silahlı çatışma sırasında uygulanan cinsel şiddetin büyük kısmının yükünü kadınlar ve kız çocuklarının taşımasına karşın, aynı zamanda, silahlı kuvvetlerin ve grupların kadın

üyeleri de hem erkeklere hem kadınlara karşı cinsel ve diğer şiddet biçimlerinin failleri olabilirler. Daha önce belirtildiği gibi, çatışma sırasında erkeklere ve oğlan çocuklarına karşı uygulanan cinsel şiddet olgusu ve bu şiddetin etkileriyle (fiziksel, duygusal, toplumsal, ekonomik ve politik) ilgili araştırmalarda ciddi bir eksiklik vardır.

Daha Fazla Araştırma Gerektiren Alanlar

Etnografik toplumsal cinsiyet analizlerini, mevcut savaşların akademik anlayışlarını şekillendiren daha geniş tartışma çerçevelerinin içine yerleştirmek için, daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Sadece erkeklere, kadınlara ve çocuklara savaşta ne olduğunu –ve bu deneyimlerin nasıl farklılaştığını- bilmek yeterli değildir; bu çeşitli deneyimlerin yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde siyasi ve ekonomik yapılar, fırsatlara ve teşviklere neden ve nasıl bağlandığını öğrenmek için de çaba göstermeliyiz. Ekonomi politik, çatışmayı şekillendirir ve bunun tersi de geçerlidir. Raven-Roberts'ın yazdığı gibi, “silahlı çatışmalar sadece toplum içinde var olan iktidar yapılarını ve eşitsizlikleri kendi yararına kullanmakla kalmaz; bunlar, aynı zamanda, topluluk, aile ve hane halkı düzeylerinde bu iktidar yapılarını etkiler ve yeniden şekillendirir.”^{xxxvi} Savaş, evlilik ilişkileri ve hane halkının yük paylaşımı dâhil erkeklerin ve kadınların rolleri ile bunların beslenme ve korunma için birbirine güvenme biçimini değiştirir.^{xxxvii}

Buna ek olarak, çatışma sırasında ölüm ve cinsel şiddet oranlarıyla ilgili ekonometrik çalışmalar önemli olmasına rağmen, kime, nerede, ne zaman, neden ve hangi zarar ve etkilerle ne olduğunu gerçekten anlamak için bu büyük ölçekli çalışmaları, çatışmaya maruz kalanlar ve çatışmaya müdahale eden kuruluşlar ile aktörler arasında yapılacak temellendirilmiş ampirik saha çalışmasıyla tamamlamak gereklidir. Örneğin, eğer kadınların daha yüksek oranlarda öldüğünü biliyorsak bunun nedenleri, yardımsever kuruluşlar ve toplulukların bu eğilimi tersine çevirmek için neler yapabileceği (ve ne yaptıkları veya yapmadıkları) ve hayatta kalan toplumlar için bunun sonuçlarıyla ilgili derinlemesine araştırma yapmaya ihtiyaç vardır. Ayrıca, devlet güçlerinin daha yüksek düzeyde cinsel şiddet

uygulamasının neden daha muhtemel olduğu, bunu çatışma sırasında ne zaman, hangi gruplara karşı ve neden kullandıkları ile bunun mağdurlar, onların hane halkları ve toplumları üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkileri hakkında daha fazla derinlemesine niteliksel araştırma gereklidir. Aynı zamanda, belli silahlı kuvvetlerin ve grupların, sivillere karşı cinsel ve (uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası ceza hukuku kapsamında) diğer ağır suç biçimlerini kullanmalarını veya bunlardan kaçınmalarını hangi faktörlerin etkilediğini, bunları neden ve ne zaman yaptıklarını belirlemeye yardım etmek için de toplumsal cinsiyet analizlerini kullanmaya ihtiyaç vardır. Son olarak, cinsel nitelikteki ağır suç deneyimlerini, diğer ağır suç biçimlerine ve bunların toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik olarak mağdurlar ile hane halkları üzerindeki etkilerine, bunun yanı sıra iyileşme ve yeniden inşa çabalarına katılma ve daha barışçıl ve eşit bir savaş sonrası toplumu tasavvur etme ve bunda aktif rol alma becerileri üzerindeki etkilerine bağlamak gereklidir.

SONNOTLAR

ⁱ Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC), *Addressing the Needs of Women Affected by Armed Conflict*, ICRC, Cenevre, 2004, s. 7.

ⁱⁱ Carol Cohn, "Women and Wars: Towards a Conceptual Framework," *Women & Wars* içinde, Carol Cohn (Editör), Polity Press: Cambridge (2013), s. 4-5.

ⁱⁱⁱ Margaret Urban Walker, "Gender and Violence in Focus", *The Gender of Reparations: Unsettling Sexual Hierarchies while Redressing Human Rights Violations* içinde, (ed.) Ruth Rubio, Cambridge University Press (2009).

^{iv} Şiddetin sürekliliği teorisini geliştirirken, Cynthia Cockburn, gündelik hayattaki cinsiyetçi şiddetle eşitsizliklere dayanak oluşturan yapısal şiddetin ve ulusal ve uluslararası düzeylerdeki siyasi şiddetin sistemleri ve araçları arasındaki bağlantıların fark edilmesini savunur. Bkz. Cynthia Cockburn, "The Continuum of Violence. A Gender Perspective on War and Peace," *Sites of Violence* içinde (editörler) Jennifer Hyndman ve Wenona Giles, University of California Press: Berkeley (2004), s. 24-44.

^v Walker, *Gender and Violence in Focus*, s. 29.

^{vi} A.g.e.

^{vii} Cohn, Carol (2012) *Women and Wars: Towards a Conceptual Framework*. In Cohn, Carol Cohn (ed.) *Women & Wars* içinde. Cambridge: Polity Press, s. 22.

^{viii} Bkz. Michael Kimmel, "Masculinities and Gun Violence: The Personal Meets the Political," "Erkekler, Kadınlar ve Silahlı Şiddet" üzerine BM'de düzenlenen bir oturum için hazırlanan makale, 14 Temmuz 2005 (7 sayfa); Barker, Gary, "The trouble with young men: Coming of age in social exclusion" (Bölüm 4, s. 41-58) , ve "In the headlines: Interpersonal violence and gang involvement" (Bölüm 5, s. 59-83) *Dying to Be Men: Youth, Masculinity and Social Exclusion* içinde, New York: Taylor & Francis Inc, 2005; Sommers, Marc, "Fearing Africa's Young Men: Male youth, conflict, urbanization, and the case of Rwanda," *The Other Half of Gender: Men's Issues in Development* içinde, Washington, DC: The World Bank, 2006, 137-58.

⁹ Bkz. Nira Yuval-Davis ve Gita Saghal, Refusing holy orders: women and fundamentalism in Britain, Virago Press (1992); V. Spike Peterson , 'Political Identities/Nationalism as Heterosexism', *International Feminist Journal of Politics*, 1:1 (2007), 34 – 65.

¹⁰ Elisabeth Wood, "Variation in War Time Sexual Violence," *Politics & Society*, Cilt. 34 No. 3, Eylül 2006 307-341.

¹¹ Bkz. Sivakumaran, Sandesh (2007) *Sexual Violence Against Men in Armed Conflict*. *The European Journal of International Law* 18(2): s. 253-276

¹² Walker, 'Gender and Violence in Focus', s. 38.

-
- ¹³ Bkz. AYINET *Surgery, Medical and Psychosocial Rehabilitation for Victims of War, 2011–2012*
- ¹⁴ Ayrıca bkz. Isis-WICCE, *Women's Experiences of Armed Conflict in Uganda, Gulu District 1986–1999*; Hugo Slim. (2009). 'Movement, Impoverishment, Famine, Disease and Distress.' *Killing Civilians: Method, Madness and Morality in War* içinde. Columbia University Press.
- ¹⁵ A.g.e.
- ¹⁶ Caroline Moser. (2001) 'The Gendered Continuum of Violence and Conflict: an Operational Framework', s. 43. *Victims, Perpetrators or Actors: Gender, Armed Conflict and Political Violence* içinde, ed. C Moser ve F Clare. Zed Press.
- ¹⁷ Walker, 'Gender and Violence in Focus,' s. 41
- ¹⁸ Bkz. Walker, 'Gender and Violence in Focus.'
- ¹⁹ Örneğin, bkz. Scott Strauss. 2012. "Wars Do End! Changing Patterns of Political Violence in Africa." *African Affairs*, 111 (443): 179-201.
- ²⁰ Martha Thompson. 2006. "Women, Gender, and Conflict: Making the Connections." *Development in Practice*, Cilt. 16, No. 3/4 (Haziran.): 342-353, 344.
- ²¹ Mark Duffield. 1994. *War and Hunger: Rethinking International Responses to Complex Emergencies*. London: Zed Books; Mark Duffield. 2001. *Global Governance and the New Wars: The Merging of Development and Security*. London: Zed Books.; Dyan Mazurana. 2005. "Gender and the Causes and Consequences of Armed Conflict." *Gender, Conflict, and Peacekeeping* içinde, editör Dyan Mazurana, Angela Raven-Roberts, ve Jane Parpart. Oxford & Boulder: Rowman & Littlefield.
- ²² Angela Raven-Roberts. 2013. "Women and the Political Economy of War." *Women and Wars: Contested Histories Uncertain Futures* içinde, editor Carol Cohn, 36-53. Cambridge: Polity Press.
- ²³ A.g.e., 42.
- ²⁴ A.g.e.
- ²⁵ A.g.e., 46
- ²⁶ Mazurana 2005.
- ²⁷ Thompson 2006, 343.
- ²⁸ Örneğin, bkz. International Committee of the Red Cross (ICRC). 2001. *Women Facing War*. ICRC: Cenevre; Birleşmiş Milletler. 2002. *Women, Peace and Security*. 1325 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı uyarınca Genel Sekreter tarafından sunulan çalışma. New York: United Nations.
- ²⁹ Bethany Lacina and Nils Petter Gleditsch. 2005. "Monitoring Trends in Global Combat: A New Dataset of Battle Deaths." *European Journal of Population* 21 (2/3): 145-66.
- ³⁰ Thomas Plumber and Eric Neumayer. 2006. "The Unequal Burden of War: The Effect of Armed Conflict on the Gender Gap in Life Expectancy." *International Organization* 60 (3): 723-754.
- ³¹ BM Genel Kurulu. 1998. *Rome Statute of the International Criminal Court (son değiştirilme 2010)*, 17 Temmuz; Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court. 2000. *Elements of Crimes of the International Criminal Court, ICCASP/ 1/3 at 108, U.N. Doc. PCNICC/2000/1/Add.2*; Barbara C. Bedont. 2000. "Engendering Justice: An Assessment of the Statute of the International Criminal Court from a Gender Perspective." *Human Rights and Development Yearbook* içinde, editör Hugo Stroke ve Arne Tostensen. Utrecht: Netherlands Institute of Human Rights: 138-162.
- ³² Elisabeth Wood. 2006. "Variation in Sexual Violence during War." *Politics & Society*, Cilt 34 No. 3, Eylül: 307-341; Dara Kay Cohen, Amelia Hoover Green ve Elisabeth Jean Wood. 2013. *Wartime Sexual Violence: Misconceptions, Implications, and Ways Forward*. Özel Rapor 323, Şubat. Washington, DC: United States Institute for Peace.
- ³³ Dara Kay Cohen ve Ragnhild Nordås. 2012. "Sexual Violence in African Armed Conflicts: Introducing the SVAC-Africa Dataset, 1989–2009." Yayınlanmamış çalışma makalesi.
- ³⁴ Cohen ve diğerleri, 2013.
- ³⁵ Sandesh Sivakumaran. 2007. "Sexual Violence Against Men in Armed Conflict." *The European Journal of International Law* Cilt 18 No. 2: 253-276.
- ³⁶ Raven-Roberts 2013, 37.
- ³⁷ A.g.e., 52

